

Titò

tò Pòlò andí bhàrɛwà

Yàrí bhàrɛwà ò ì nòtù ádrèdrò dhu tí dhu

Yàrí ní Pòlò andí Titò tò bhàrɛwà, azà kumí dóná ìbhɛ nà ato mà azà kumí dóná imbò nà ato màná nzinzi ò Yèsù ka kágù dhu-dzidò. Ndi Titò ní'ì inzí ní Mùyahudi, pbétà ká'u Yèsù. Ndirò, kóngónà Pòlò ùndà ibí-gèna nyá pòndà abhi ò.

Ní yàrí bhàrɛwà Pòlò andí Titò tò Krètè tò *sòngà dò kà rí'ì rórò. Pòlò ɛbhà ka ányì, ndíní pbàkùrù novò tí Yèsù ná'ù ale nzinzi ò, ndùlì ányì *kànísá dò.

Bhàrɛwà-nyitì ka kòhù tí dhu:

- Bhàrɛwà-dòkpa (1.1-4).
- Kànísá ò àkà ndí'ì *mùkùrù tí ale-tidò (1.5-9).
- Pòlò rí Titò-nyìkpò itdyù títò tò dhu ùdhè arí màlímó rò rò dhu (1.10-16).
- Pòlò rí dhu òvo Titò tò kàkà ndòngò dhu ùdhe kànísá ò dhèdhèrè ale-tidò màná tò tí dhu dò dhu (2.1-15).
- Yèsù ná'ù ale àkà 'òkò tí dhu (3.1-11).
- Bhàrɛwà riku dóná rò ɛyátá mà, ovíta màná (3.12-15).

Pòlò rí Titò novì dhu

1 ¹ Ima Pòlò, Kàgàwà bhà ino, ndirò Yèsù Krístò bhà uvitatále, ma màndí ndi yàrí bhàrɛwà. Kàgàwà ívi ma ndíní ma mɔnzi tí yà ndí ndòvò fíndà ale dzàná rà'ù ndí, madù abádhí ìbhɛ rɛni Kàgàwà-nyìkpò ndí okota-tidò dò obhóngà. ² Ndi dhu bhèyi ní ndí, abádhí rí dhu à'u àbà ì ràrí dhòdhòdhóngà tò ipíróngà àbà, ádhàdhì yà inzí arí títò èno Kàgàwà náakò ndi ipíróngà tò làkà àlè tò màhàngù ò rò dhu bhèyi. ³ Ndi ndàla àkàkà dhu tí kàsùmì ò, Kàgàwà ìbhɛ indrù rɛni pòndà ɔte yà ma mànɔna indrù tò pòndà màkùrù-òtù ò. Ndi kasu ní yà Kàgàwà àlè tò Ògùba níbhò fudù ndíní ma mongó tí ònzìnà.

⁴ Ní ma màndí yàrí bhàrɛwà indù Titò. Nyi ní idhùdu nyá, óyò rò kórò àlè ká'ù Yèsù Krístò dhu-okù dò rò. Àlè t'Ábanà Kàgàwà, àlè tò Ògùba Yèsù Krístò màná náká 'àso nyi, 'àdè nyabhɛ nyadi màràngà ò.

Kànísá ò àkà ndí'ì mùkùrù tí ale-tidò

(Tit 3.7; IPé 5.1-5)

⁵ Ma mùbhà nyi Krètè tò sòngà dò, ndíní nyi nyohú tí ányì Kànísá ònà ì nùbhà dhu-nyitì, ndirò ndíní nyi nyovò tí pbàkùrù nyuli Kànísá ò kórò kigò ònà, ádhàdhì yà ima nyá ma móvò indù dhu bhèyi. ⁶ Mùkùrù tí nyi nyóvona ale àkà ndí'ì ìmbà nzére dhu tí ka kózàna dhu rí'ì nyùnatsi ale tí. Kàkà ndí'ì atdí tí arí'ì tsibhále nà ale tí. Kàbhà inzo àkà ì'ì Yèsù ná'ù ale tí, inzí ì'ì nzére mùtso dò, ndirò ngàtsi ní mùgàyì dò ka karòbhuna ale tí. ⁷ Kànísá dōngà àndà arí ádrèngbàle náká nzà nzére dhu tí ka kózàna dhu rí'ì nyùnatsi, ka ní Kàgàwà nyá fli pòndà kasu dò ádrèngbàle nídhuni. Kàkà nzà ndí'ì òtèna kèlè nózè kirí ale tí, ndirò kàkà nzà ndí'ì akye arákò ale tí. Kàkà nzà ndí'ì iwa óvò ale tí, ndirò kàkà nzà ndí'ì arí dò arí dhu ònzi ale tí. Kàkà nzà ndí'ì inzà àkà otu ò ka kóngyèna màlì átdù afina ale tí. ⁸ Pbéttù kàkà ndí'ì olo àkò arí mbèyi ale tí, ndirò ídzinga nózè ndònzì indrù tò ale tí. Kàkà ndí'ì mbèyi arí inga ìrè ale tí, ndirò obhónángà dò arí dhu ònzi ale tí. Kàkà ndí'ì Kàgàwà-nyìkpò ò flà ale tí, ndirò afina òtò rádù ale tí. ⁹ Kànísá ùnda arí ádrèngbàle náká ndà'ù obhónángà tò ɔte atdyúna nyá nà yà fíndà ka kúdhè ka dhu bhèyi. Ndi dhu bhèyi ní ndí, kà rádù indrù dzàná ònzì mbèyi nyá, rífù obhónángà tò ɔte, ndàdè 'àgò rí ndí nà ale nàbhɛ rɛni ì ka kùtrá rò nga.

Polò rí dhu ùdhě títò tó màlímó dš dhu

¹⁰ Obhó tí, Yěsù ná'ù Pbhàhúdí nízínzi š, ìnzí arí Kànìsà tó ádròdrš ale rúdhěna dhu ifũ ale rí'í ìnè ibí nyú. Abádíhí rí ìnzá àkà dhu ùdhě ìndrù tò, 'adè ìndrù àbhè rà'ù títò tó ote. ¹¹ Ní, dhu àkà nyabhè abádíhí rìnè, abádíhí ròwu idzá ale nùgere rš kórš ìnzá àkà kudhe ìndrù tò dhu-otù š, ndíní 'ongyé tí malí ìnzá àkà otu š nídhuní. ¹² Abádíhí nízínzi š atdí ale, abádíhí tó atdí nabí nyú nówò dhu ndàti: «Křètè š bhà narí títò èno arí ale. Abádíhí arí 'ònzí òršrè ìzà bhěyi. Abádíhí ózè nzá 'ònzí atdí kasu mà, pbètè abádíhí ózè ní ònyè ònyè í'í dhu kèlè.» ¹³ Ní wò ale ènò dhu ní obhó dhu nyú. Ndí dhu-okú dš rò ní ndí, dhu àkà nyorè obi nyú nà í ale dš, ndíní fíyó a'uta í'í tí otùna š, ¹⁴ ìnzí ì nembè tí Pbhàhúdí aráwěna angýiná rò údà dhu t'íríta rš, ndírò ìnzí 'adè tí obhóngà ršrò úwí ale tó uyátá nífũ. ¹⁵ Kàgàwà-nyìkpó š flá ale tò, kórš dhu rí'í ìndrù ití rí dhu tí, abádíhí tó ìnga t'únita mà, abádíhí tó ìnga t'írèta màna nótí wà Kàgàwà-nyìkpó š nídhuní. ¹⁶ Abádíhí arí 'àti iwà ì úni Kàgàwà dhu tí, pbètè abádíhí-kàsè nítè wà dhu kpangba ìnzá abádíhí rēni Kàgàwà. Abádíhí ní kórš ale óndrò ale. Abádíhí arí nzi Kàgàwà ifũ, ndírò abádíhí rōnzina atdí idzi dhu mà rí'í mbà.

Yěsù ná'ù ale àkà 'òkò tí dhu

(Èfe 6.5-8; 1Ti 2.9-15; 1Pé 2.18-20; 3.1-6)

2 ¹ Pbhètè ìnyi Titò, nyí nyàkà nyudhe obhónánga tó ote ìndrù tò. ² Mèlà-akpá tò nyí nyúdhěna dhu ní, abádíhí rākà í'í afíya otù rádè ale tí, ifũta nà àkà ale tí, ndírò idzi irèta nà ale tí. Abádíhí rākà í'í iwà š'ò a'uta š, àzè š, ndírò dhu-dzi t'òndùta š ale tí. ³ Iwà atýa ówú angýi vèbhále tò nyí nyúdhěna dhu ní, abádíhí rākà átò í'í Kàgàwà-nyìkpó nòfš dhu bhěyi aróko ale tí. Abádíhí rākà nzá í'í ale-ngbò t'únótatále tí, abádíhí rākà nzá í'í iwà òmvè arí 'òrì ní ale tí, pbètè abádíhí rākà í'í ale-afí rí obi ótsi ní idzi ote óvo rí ìndrù tó ale tí. ⁴ Ndí dhu bhěyi ní ndí, abádíhí rí dhu ùdhě vèbhále-owé tò, ròzè fíyó kpabhále mà fíyó nzónzo màna. ⁵ Abádíhí rí dhu ùdhě vèbhále-owé tò rí'í idzi irèta nà, ròdò ì fíyó kpabhále tó tí, ròdò fíyó idza mběyi, rí'í idzi mètso nà, ngàtsi ale rífũ pbìndà kpatsibhále. Wò dhu ní ndí rí dhu àbhè ìnzí kənd nžere dhu Kàgàwà bhà Ote ní.

⁶ Ndí dhu bhěyi tí, ìndrù-owé tó àkà nyudhe dhu ní: abádíhí rākà í'í idzi irèta nà ⁷ kórš dhu-tsí š. Ndírò nyí nyú nyí-tírò, nyí nyàkà nyí'í idzi ófš tí, ngùkpà ale tó ka kí idzìnga ònzí dhu š. Ndírò abádíhí tó nyí nyúdhěna dhu àkà rí'í obhó dhu nyú tí, ndírò ìnga nòfš dhu tí. ⁸ Ndírò, nyí nyénona dhu àkàna rí'í obhó dhu nyú, yà ìnzí ka kí ale àgò dóná tí, ndíní 'àgò rí ìnyi nà ale-nyí nífwu tí, ìmbà àdè í'í nžere dhu tí ì nona àlè dš dhu nà.

⁹ Dhu àkà ìno rífũ fíyó ádròdrš ale kórš dhu š, 'adè abádíhí-nyìkpó ófš rí dhu nónzi. Abádíhí àkà nzá 'àgò ì fíyó ádròdrš ale nà. ¹⁰ Ndírò dhu àkà nzá abádíhí rúwè fíyó ádròdrš ale tó dhu. Pbhètè kórš kàsəmì š, dhu àkà abádíhí rítè ì idzi ale tí, 'adè fíyó ádròdrš ale ènò fíyó kórš dhu nónzi, ndíní kórš dhu š abádíhí rōnzina dhu abhè tí kirí yà mà marúdhěna Kàgàwà àlè tó Ògəba dš dhu.

Kàgàwà arí ìndrù ìgə nžerenga š rò dhu

¹¹ Obhó tí, Kàgàwà itè yà kórš ale ìgə rádè pbìndà idzìnga. ¹² Ndí idzìnga rí àlè àbhè, àlè rəbhà nžere mètso mà, ale-afí àtdu rádè yà adzi š dhu màna, ndíní àlè kadè tí òko dhu-šnga t'òvòta nà, obhónánga š, ndírò Kàgàwà t'ífũta š, yà kòmbí rí'í adzi š. ¹³ Ndí dhu bhěyi ní ndí, àlè kádè àmbe yà àlè ká'ù idho, yà àlè tó Ádrəngbà Kàgàwà, Ògəba Yěsù Křístò bhà ádrəngbānga tó awawè rīrā òná nódò dš. ¹⁴ Ndí Yěsù Křístò ní ndí ndí nabhè ndítírò nyú, ndòvè àlè-okú dš rò, ndíní ndəwè tí àlè kórš nžerenga š rò, ndàdè àlè ùgèrè àlè rōngò pbìndà ale nyú tí, yà ndí ndú'ò rílà nyìkpóna š, ndírò idzi kasu ònzí rí obi nyú nà ale tí.

¹⁵ Wò dhu bhěyi ní ndí nyí nyàkà nyudhe yà ìndè ma mávi dhu Yěsù ná'ù ale tó. Nyúyá dhu abádíhí tó, nyadè dhu òsò obi nyú nà abádíhí tó. Atdí ale mà nākà nzá ìnzí ndífũ nyí.

Yèsù ná'ù ale àkǎ 'òkò tí dhu

(Rom 16.17-18; Êfe 2.1-10; 1Pé 2.13-16)

3¹ Titò, nyí nyàkǎ nyarà dhu isè rò bilínganà Yèsù ná'ù ale tò, abádhí rǎkǎ ífù pbirí ð ádròdrò ale mà, pbanga ð ádròdrò ale mànà. Abádhí àkǎ 'ífu ádròdrò ale rǎyàna fíyò dhu, 'adè 'òzè 'ònzì ídzíngà ngǔkpà ale tò. ² Abádhí àkǎ nzá 'ànò dhu atdí ale nǎ màtí. Abádhí àkǎ 'òkò màrùngà ð odhíyà mànà, 'adè ídzíngà ðnzì. Abádhí àkǎ 'òkò yorowà ð kórò ale mànà. ³ Obhò tí, angviná rò àlè nyú mà átò, àlè ní'ì ìmbà dýa nà ale, inzà Kàgàwà nífù ale, ndírò nzére otu ð arúbhi ale. Àlè ní'ì dhèdhèrò nzére dhu-atdyú mà, ale-dhè ìkǎ arí dhu-atdyú mànà dhu tó ino. Àlè kongónà òko nzére ófò ð, àlè ràmbe ngǔkpà ale-adhà ðnzì dǎ. Àlè ongónà òko tí dhu náabhù ngǔkpà ale ròndrò àlè, àlè ràdè àlè ðndrò àlè nzínzì ð màtí. ⁴ Pbéttà Kàgàwà, àlè tó Ògàba, níitdègu pbìndà ídzíngà mà, pbìndà àzè mànà nítè indrù tó, ⁵ ní kígú àlè, inzì ní ídzíngà àlè kónzì dhu-okú dǎ rò, pbétà izu ndí ndàbà àlè dǎ dhu-okú dǎ rò. Kígú àlè, ndibhò Ìlílà-Alafí rù'ò àlè tó nzérenga, ndàdè ípìrònga-owútá mà, owútána tó okota mànà níbhò àlè tó. ⁶ Kàgàwà írǎ àlè atdídǎ nyú ndí Ìlílà-Alafí nǎ, àlè tó Ògàba Yèsù Kristò-otù ð. ⁷ Kònzì ndí dhu ndíní pbìndà izu-okú dǎ rò ndí ndòzè àlè ìmbà nzére dhu tí ka kòzàna dhu rí'ì nyayatsi ale tí rò, àlè kadè tí yà àlè karòdona àlè ràbà dhòdhòdhóngà tó ípìrònga nàbà.

⁸ Wòrì ní ndí obhónánga tó ote nyú. Ndirò, ma mòzè nyarà kòvò rǎ obí nyú nà indrù tó, ndíní Kàgàwà ná'ù ale náapbá tí ì ídzì kasù t'ònzìtá rò. Kòrì ní ì àkǎkǎ kudhe indrù tó dhu, ndírò kórò ale dzèná ðnzì rádè dhu. ⁹ Pbéttà, nyí nyàkǎ nzá nyitsu nyí ìmbà tǎna nà agòta ð, rùgànda-tsù dǎ agòta ð, anya ð, ndírò Músà bhà Úyátá dǎ ka kí ale agò dhu ð. Obhò tí ì dhu ní inzì ka kí ídzíngà àbà òyà dhu, ndírò ìmbà tǎya nà dhu. ¹⁰ Nyí nyàkǎ nyisò dhu atdí-gàna indrù-ònga àpà rí ndàndò ale tó. Ndirò oyo-gàna nyí nyisò ka inzì kà ràdè nyirì rò, nyadè kípfo nyodí Yèsù ná'ù ale nzínzì ð rò. ¹¹ Nyí nyèni wà dhu, wò dhu bhèyi rí ndònzì ale rábhà wà ídzì otu. Ndirò wò kàrífàna dhu-okú dǎ rò, kà ròtdì wà ànyàna ndítírò.

Bhàrəwà riku dóná rò uyátá mà ovita mànà

(1Kò 16.20-24)

¹² Ma mí Àrtemà ndírò ngàtsi nǎ Dòkíkò nóvì tinu ð. Ní tinú kà rǎrà àhə rò, nyí nyàkǎ nyonzì kórò obí, nyirà motù Nikòpoli tí kátina kígò ð, ànyì ma mòzè mǎdà ádràngbà girí tó kàsùmì nídhuní. ¹³ Úyátá tó atdí màlímò Zèná tí kátina mà, Apolò mànà rí abhi òpè Krètè rò rò, nyí nyàkǎ nyonzì abádhí dzèná fíyò abhi tó abádhí rí'ì atdyúna nà dhu nǎ, akye atdí dhu mà arana ndòtdí abádhí rò ní. ¹⁴ Àlè tó ale nyú átò nákǎ 'èni ídzì kasù t'ònzìtá atdídǎ, ndíní 'adè tí òwu dhu òtdì ì ròyá ale dzèná nónzì rò ní, akye ì okona inzì 'ònzì indrù dzèná, ìmbà itsu-kpò nà dýa itsu bhèyi nǎ.

¹⁵ Kàkà atdíkpà mà mǎ'ì mànà Yèsù ná'ù ale kórò nóvì nyí. Òvì nyóvì mǎ nózè a'uta ð arí'ì ale. Kàgàwà àkǎ ndàso nyí kórò.